

Çocuğun Odası ile İlişisinin Esneklik Kavramı Üzerinden İncelenmesi

Merve ÇAKMAKÇI* ve Selin YILDIZ**

**Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Bolu, Türkiye*

ORCID: 0000-0001-7163-4359

mim.mervecakmaci@gmail.com (İletişim yazarı)

***Yıldız Teknik Üniversitesi
İstanbul, Türkiye*

ORCID: 0000-0001-6913-6940

semir@yildiz.edu.tr

Araştırma Makalesi

Geliş: 18/08/2021

Son düzenleme sonrası geliş: 01/12/2021

Kabul: 10/12/2021

Yayımlanma: 31/01/2022

Öz

Gelişmekte olan toplumların kültürü, o toplumun 'çocuğa' sunduğu imkânlar ve verdiği önem ile sergilenir. Bugün, toplumu oluşturan bireylerin değer yargılarına bakarken, bu kişilerin hafızalarındaki çocukluk anılarının ve bu anıların geçtiği mekânların referans alındığı bilinmektedir. Ülkemizde yoğun kentleşme sonucu konutların, kullanıcı gereksinimlerine cevap veremediği ve bu sebeple ihtiyaçları değişen insanların evlerinden taşındıkları bilinmektedir. Değişen ihtiyaçlara adapte olamayan konut mekânlarından en çok etkilenen kullanıcı grubu ise gelişim sürecindeki çocuklardır. Bu konuda yapılan araştırmalarda, çocukların ihtiyaçlarına cevap verebilen, mekânda çocuk kullanıcının davranış ve kararlarının etkin rol aldığı, katılımcı, esnek mimari tasarımlar yer almaktadır. Bu bağlamda, çocuğun sosyal ve fiziksel ilk deneyim yeri olan konutta 'odasına' odaklanan bu araştırmada, mekânsal gereksinimler doğrultusunda, esnek tasarım ölçütlerine ışık tutacak verileri yakalamak amaçlanmıştır. Çocukların sağlıklı anılar ile büyüebilmeleri, kişisel gelişimlerini tamamlayabilmeleri ve doğal bir şekilde toplumun parçası haline gelebilmeleri için; yaşanılan mekânın fiziksel ve işlevsel boyutlarının ötesinde, psikolojik, sosyolojik boyutlarının da ele alınmasının mimarlığa katkısı yadsınamaz. Bundan hareketle, çocuğun kişisel gelişim sürecinde mekânsal ihtiyaçları araştırılmıştır. Bu ihtiyaçlar, çocuğun toplumda var olduğu ilk fiziksel yer olarak konut mekânında sorgulanmıştır. Araştırmada, çalışma grubu olarak seçilen 7-10 yaş aralığındaki ilköğretim öğrencilerinin odaları ile ilgili anket sorularına verdikleri sözlü-yazılı cevapları, çizimleri ve talepleri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda Miller'in da ortaya koyduğu çocuğun gelişimsel ihtiyaçları olan yer değiştirme ve bağımsızlık isteği, çevreyi manipüle etme isteği, mahremiyet ve sosyallik başlıkları altında verilere ulaşılmıştır. Uzman psikolog ve sanat eğitimcileri desteği de alınarak yapılan bu çalışmanın mimarlık disiplini ötesinde çocuk konusunda araştırmalar yapan psikolog, pedagoğ, eğitimciler ve ebeveynler için de fikir ve tartışma ortamı sunabilecek bir bilgi kaynağı olması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, konut, çocuk odası, katılım, esneklik

Exploring the Child's Relationship with the Room through the Concept of Flexibility

Merve ÇAKMAKÇI* and Selin YILDIZ**

**Bolu Abant İzzet Baysal University
Bolu, Türkiye
ORCID: 0000-0001-7163-4359
mim.mervacakmaci@gmail.com (Corresponding author)*

***Yıldız Technical University
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0001-6913-6940
semir@yildiz.edu.tr*

Research Article

Received: 18/08/2021
Received in final revised form: 01/12/2021
Accepted: 10/12/2021
Published online: 31/01/2022

Abstract

The culture of developing societies is displayed with the opportunities that society offers to the child and the importance it attaches. Today, within the scope of the value judgments of individuals who make up the society, childhood memories in their memories and the places where these memories take place are taken as reference. It is known that as a result of intensive urbanization in our country, residences cannot meet the needs of users and therefore people whose needs change are moving from their homes. The users, most affected by residential spaces that cannot adapt to changing needs are children in the age of development. Studies on this issue include participatory, flexible architectural designs that can meet the needs of children, in which the children take an active role. In this context, this study aims to collect the data which will shed light on the flexible design criteria in line with the spatial requirements of a child in his/her- the first social and physical experience place- "home". The contribution of dealing with the psychological and sociological dimensions of the living space beyond the physical and functional dimensions to the architecture is undeniable, so that children grow up with healthy memories and complete their personal development and become a part of the society naturally. Based on this, the spatial needs of the child in the personal development process were investigated. These needs have been questioned in the area of accommodation as the first physical place where the child exists in society. In the study, the opinions and demands of primary school students between the ages of 7-10 selected as the study group about their homes, pictures and verbal-written responses to the questionnaire were evaluated. As a result of the research, data were obtained under the titles of the developmental needs of the child, the desire for displacement and independence, the desire to use the environment, privacy and sociability. This study, which is carried out with the support of expert psychologists and art educators, is intended to be a source of information that can provide ideas and discussion platforms for psychologists, pedagogues, educators and parents who conduct research on children beyond the discipline of architecture.

Keywords: Children, residence, kid's room, participation, flexibility

1. GİRİŞ

Çocuk, mekân algısı gelişirken ilk olarak yaşadığı konutla ilişki kurmaya başlar. Konut, çocuğun bilincini kazanmasında ve fiziksel çevreyi algılayışında bir merkezdir. Çocuğun mekân algısı, çocuk olgunlaştıkça konut önü, konut yakın çevresi, semt şeklinde bu merkez üzerinden gelişir. Bu yüzden çocuğun bu gelişim merkezinde, yani konutta tecrübe edeceği sağlıklı deneyimler, diğer mekânlarla ve toplumla kuracağı ilişkinin temelini oluşturur. Türkiye'de çok katlı ve çarpık yapılaşma sebebi ile toprakla doğrudan ilişki kuramayan, kent merkezinde yaşayan çocuklar, dışarıya denetimli bir zaman diliminde ve yetişkin kontrolünde çıkmak durumunda ve evlerinin önlerinde oyun alanı bulamamaktadırlar. Bu durum yalnızca yoğun yapılaşma ve yeşil alan yetersizliği sebebiyle olmayıp, aynı zamanda yaşam biçimlerindeki değişimden de kaynaklanabilmektedir. Kentlerde aileler konut koşullarını çocuklarının ihtiyaçları için düzenleyemiyor ise evlerinden taşınmak durumunda kalmaktadır. Her ne sebeple olursa olsun, daha fazla kapalı ortamda vakit geçirmeye odaklı olan çocuğun, okuldan arta kalan zamanlarında da açık havada vakit geçirip arkadaşları ile oyun oynayamaması gelişiminin en önemli ilkelerinden birey olma ve bağımsızlık hallerini doğrudan etkilemektedir.

Güncel yaşam eğilimleri, fiziksel çevrenin değişimi, toplumun sosyal yapısındaki değişimler, eğitim yöntemlerindeki yenilikler çocuğun evi ile kurduğu ilişkiyi de etkilemekte ve yeniden tanımlamaktadır. Bu bağlamda ülkemizde yapılan akademik çalışmalarda daha çok kentsel alanlarda çocuk ve oyun alanları konusu araştırılmakta, konut ve iç mekân konusunda ise bu çalışmalar yetersiz kalmaktadır (Özservet ve Küçük, 2015). Diğer yandan, fiziksel çevrenin çocuk üzerinde sabit bir hâkimiyet kurması yerine, çocuğun mekânı ve nesnelere özgürce dönüştürebildiği "esnek, adapte edilebilir, çok yönlü mekân" tasarım anlayışının, çocuğun gelişimine olumlu yönde katkısını savunan bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların özünde, çocuğun fiziksel çevresinin gelişim ve değişim süreçlerine katılımı (Hart, 2016) sonucunda gerçekçi bir görüşe sahip olarak fiziksel-sosyal çerçevede çevre duyarlılığı geliştirmesi kabulü yatar (Taşçı ve Gökmen, 2015). Bu iki girdinin birleşiminden hareketle araştırmada ise; çocuğu toplumun en küçük birimi ailede bir birey olarak, sosyal ve fiziksel ilk deneyim yeri olan "oda"sında, mekânsal gereksinimleri doğrultusunda, bu esnek tasarım ölçütlerine ışık tutacak veriler ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda yoğun yapıli çevrelerde ikamet eden, çalışan ebeveyne sahip, ev-okul-sosyal faaliyet üçgeni arasında yaşayan, günlük yaşantısı ve eğitimde teknoloji ile çok sıkı ilişkili Z kuşağının "ev ile nasıl bir bağ kurduğu" araştırmanın ana sorusunu oluşturmaktadır. Bu bağ ise konutta esneklik kavramı üzerinden açık uçlu anket, görüşme ve resim yöntemiyle araştırılmıştır.

2. KONUT TASARIMINDA ESNEKLİK ve ÇOCUK GELİŞİMİ

Esnekliğin kavramsal olarak 1920 ve 1930'ların modern mimarlık kültürünün bir parçası olduğu görülmektedir. Mimarlar özellikle 1920'lerde, var olan yaşam kalıplarını sorgulayarak, binaya zamanla değişebilecek ve sakinlerinin isteklerine uyum sağlayabilecek bir şey olarak yaklaşmıştır. Bu dönemde esneklik ile ilgili çalışan mimarlardan Ludwig Mies van der Rohe, Weissenhof-siedlung'daki apartman bloğu için sadece mutfak ve banyoyu sabit oda olarak tasarlayarak, kalan alanı değişken konut alanı olarak kullanmayı, bu alanları kullanıcıların ihtiyaçlarına göre alt bölümlere ayırmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Rohe'ye göre yapı aynı zamanda, bir birim içindeki yerleşimin, büyük maliyet değişiklikleri olmaksızın, bir aile içindeki değişimlere göre değiştirilebilmesini sağladığından, avantajlara da sahip olacaktır (Schneider ve Till, 2006). Tanım olarak esneklik ise mimarlık terminolojisine 1950'lerin başında girmiştir.

Frank Lloyd Wright konut ve esneklik arasındaki ilişkiyi, “... konut, kullanıcıyı saran ağaçlar gibi onunla birlikte büyüyebilmelidir” sözüyle ifade etmiştir (Dikeç, 2013: 27).

Zaman içerisinde bazı mimarların esneklik aleyhinde de fikirleri olmuştur. Hertzberger, esnekliğin mekân tasarımı için tek ve gerçek çözüm olmadığını düşünerek, tasarımda esnekliğin en az kullanımı için "çok değerlilik (polyvalence)" kavramını geliştirmiştir (Leupen, 2006). James Stirling, mevcut mimarının sıkıcı, anlamsız, işlenmemiş, uçsuz ve meçhul esneklikten bıkmış ve yorulmuş olduğunu belirtmiştir (Schneider ve Till, 2006).

Esneklik, aleyhinde belirtilen ifadelerle rağmen güncelliğini korumaktadır. Bugün konutta esneklik uygulamaları teknolojik gelişimlere, hızlı kentleşmeye paralel olarak kullanıcıların kişisel tercihinden ziyade gereksinimi haline gelmiştir ve bu gereksinim çalışmalara konu olmuştur. Çeşitli kaynaklarda kullanıcı gereksinimi (Uzel, 2001), kullanıcı katılımı (Altınok, 2007; Schneider ve Till, 2006), aile yapısındaki demografik ve kültürel değişimler (Raviz vd., 2015) ile hane halkındaki değişimler, ekonomi (Gücesan, 2014) ve teknolojik değişim (Uzel, 2001) konut tasarımında esneklik ihtiyacının nedenleri olarak ifade edilmektedir.

Konutta çocukların hareketleri gözlemlendiğinde aynı mekandaki oyun dönemlerinin kısa süreli olduğu, oyun yerlerinin ve mekanlarının sıklıkla değiştiği görülmektedir (Zinn, 1980) Çünkü çocuklar çok erken yaşlardan itibaren uygun ortamı bulduklarında, ebeveynlerinin veya bakıcılarının koruyucu kısıtlamalarından kurtulup, etraflarını keşfetmek için deneysel adımlar atmak, bağımsız hareket etmek isteyecektir. Çocukların bağımsız hareketlilik düzeyleri fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimlerini etkilemektedir (Kyttä, 2004). Bu sebeple mekanların çocuk gelişimine uygun tasarlanması konusu önem kazanmaktadır. Mekanlar çocuğun sürekli yer değiştirme talebini karşılayacak şekilde tasarlanırsa, mimari çerçevede çocuğun özerklik ihtiyacı desteklenmiş olacaktır (Zinn, 1980). Oysa çocuk gelişimine önem verilerek yapılan tasarımlar, belirli çocuk gereksinimlerine cevap vermek yerine gereksinimlere paralel olarak değişebilmelidir. Katı bir planlama yerine bazı mekanlar, yetişkin ve çocuklar arasında ihtiyaca göre değiş tokuş edilebilen, çok amaçlı olarak planlanmalı ve tüm konutta esneklik sağlanmalıdır (Zinn, 1980). Bu şekilde işlevsel olarak esneklik sağlanabileceği gibi fiziksel anlamda mekanların devamlılığı ve geçişkenliği ile de esneklik sağlanabilmektedir (Faizi, Azari ve Maleki, 2011).

Günümüzde çocuklarla alakalı yapılan bilimsel araştırmalar, fiziksel çevrenin çocuk gelişimine etkileri üzerinde durmaktadır. Çocuğun fiziksel ortamı çocuğu geliştirici düzeyde tasarlanmamışsa, çocukların algılama sisteminin çalışma prosedürlerini tamamlamaya çalışmadığı saptanmıştır (Azeri vd., 2015). Çocuklar bölgesel sınırlar oluşturma ve çevreyi aktif olarak manipüle etmekten memnuniyet duymaktadırlar (Miller, 1986). Fakat bu sınır kendilerine yetişkinler tarafından konulduğunda ve sabit mobilyalar kullanmaları istendiğinde hoşnutsuz olmaktadır (Kızmaz, 2015). Barre bu durumu “Mekanların çocuklara uyarlanmasını amaçlayan programların tersine, bırakalım da çocuklar nesnelere devirip dönüştürsünler ve nesnelere yeni erekler bulsunlar” diyerek ifade etmiştir (Barre, 1984: 17).

Çocukluk ortamlarının tasarlanması, hem sosyal etkileşimi teşvik eden açık alanları hem de çocukların mahremiyet duygusu kazanmaları için fırsatlar sunan özel alanları içermelidir (Green, 2011). Çünkü bütün çocukların konut içerisinde, diğer bireyler ile aynı ortamda bulunarak, oyun oynayarak sosyalleşme, istedikleri zaman kendi özel alanlarına çekilme ve sessizliğe ihtiyaçları vardır. Ancak bu ihtiyaç yaşa göre değişmektedir, bu yüzden mekânsal düzenlemeler esnek olmalıdır.

Miller ve Schlitt'in (1985) konut mekân tasarımında bireysel psikolojik ihtiyaçların değerlendirilmesine yönelik çalışmasında tüm hane halkından, hayallerindeki ideal ev fikirlerini, geçmişte ve mevcut evlerinde tatmin edici ve tatmin edici olmayan deneyimleri tanımlamaları istenmiştir (Miller, 1986). Bu çalışma ile ev ortamında tatmin edilmeyen önemli ihtiyaçlar tanımlanmıştır ve tasarım hedefleri olarak belirlenmiştir. Çalışmanın başka bir açıdan önemi, çocuklar da olmak üzere tüm hane halkının bu araştırma sürecine dahil olmasıdır. Bu teknik ile, otobiyografilerdeki tekrarlayan temalarla çocukların ev ortamına ilişkin özel gereksinimlerinin bir ön listesi oluşturularak bu analizin konut mekân tasarım kriterleri ortaya konmuştur (Miller, 1986). Miller'in ihtiyaçlara dayalı araştırmasına temellendirilen bu çalışmada da yazarlar ulaştıkları veriler ışığında söz konusu ihtiyaçlara esneklik-mekân ilişkisi bağlamında sınırlama getirerek; bağımsızlık, çevreyi manipüle etme, mahremiyet – sosyallik olarak üç ana başlıkta odaklanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada 7-10 yaş aralığındaki ilköğretim öğrencileri örneklem alanı olarak seçilmiştir. Bunun nedeni Piaget'in "somut işlemler dönemi"ne dahil ettiği (Siyez, 2010) ve Yavuzer, Şirin gibi kuramcılarının da desteklediği bu yaş grubunun (Yavuzer, 2016);

- Nesnelere hakkında mantıksal ilişkiler kurarak çözümlenebilirliği,
- İçinde bulunduğu zaman ve mekânı düşüncelerinde farklı şekilde betimleyebilmesi, mekânsal algı düzeylerinin gelişmiş olması,
- Kendilerini evrenin merkezi olarak görmemeleri,
- Benmerkezcilikten uzaklaşması fakat kendilerine özgü bakış açısına sahip olması, gibi belli başlı özellikleri öne çıkmaktadır.

Bu aşamada konutta mekân sınırları daraltılarak oda-çocuk ilişkisine indirgenmiş ve onlara mekânda çeşitlilik, boyut, erişilebilirlik, doğa unsurları, iç mekân tasarımı ve renk, mahremiyet ve sosyallik, çevreyi manipüle etme isteği gibi konular kapsamında sorular yöneltilmiştir. Çocukların yaptıkları resimlerin, çocuğu psikolojik ve pedagojik açılardan tanıtmaya yarayan bir ölçüt olmasının yanında, çocuğun zeka, kişilik, yakın çevre özellikleri ile iç dünyasını yansıtmaya yarayan ifade aracı olması dolayısıyla bu resimlerinin değerlendirilmesinde, çocukların sanata olan kabiliyetleri, resimlerin sanatsal düzeyleri, çocukların zekâ düzeyleri gibi diğer uzmanlık alanına ait konular kapsam dışı bırakılmıştır. Çocukların bağımsız olma, çevreyi manipüle etme, mahremiyet ve sosyallik ihtiyaçları ise pedagojik açıdan değil, çocuğun konutta mekânsal ihtiyaçları ve konut mekânlarında esneklik kavramı özelinde değerlendirilmiştir.

Araştırma bir tez çalışması kapsamında yapılmıştır. Çalışma 2 aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada 7-10 yaş aralığında 20 öğrenciye resim dersinde ev konusu ile ilgili bir çalışma yapmaları istenmiştir. Pilot olarak değerlendirilen bu çalışmada çocuklara evlerinin içi ve yakın çevresi ile ilgili çizimler yapmaları istenmiş ve ikinci aşama için sanat eğitmeni ile iş birliği yapılarak, mekânsal farkındalığı ön plana çıkan, gerektiğinde ebeveynleri ile de doğrudan iletişime geçmeye uygun olan gönüllü 7 çocuk seçilmiştir. Pilot çalışma bir eleme ve seçim süreci olarak kabul edildiğinden makalede yer almamaktadır. Ana çalışma olan ikinci aşamada ise seçilen çocuklara, birinci bölüm sonucu elde edilen "boyut, mekân çeşitliliği, erişilebilirlik, doğa unsurları ile ilişki, iç mekân tasarımına katılım" gibi başlıklara ait sorular sorulmuş, bu sorulara yazılı olarak cevap vermeleri, "Odanda neleri değiştirmek isterdin?"

sorusuna da resim yaparak cevap vermeleri istenmiş ve değerlendirmeler “esneklik” kavramı üzerinden yapılmıştır (Çakmakçı, 2019).

Değerlendirmelerde çocukların isimleri, çalışmanın hipotezini ve kapsamını etkilemeyeceğinden gizli tutulmuş; çocukların çalışmaları “A, B, C, D, E, F, G” şeklinde ifade edilmiştir. Resim tekniği konusunda çocuklara serbestlik tanınmış ve bütün resimler, yazılı verilen cevaplar, (yazı yazmak istemeyen çocukların) ses kayıtları, uzman çocuk psikoloğu ve literatür ışığında değerlendirilmiştir ve bu değerlendirme ile alakalı kendilerine ve ebeveynlerine geribildirim yapılmıştır.

4. BULGULAR

Çalışmada kente bütünleşik ve çok katlı apartmanlarda yaşadığı gözlemlenen çocukların anket sorularına verdikleri cevaplar ve yaptıkları resimler çocukların fiziksel, sosyal, psikolojik gelişimsel ihtiyaçları temelinde incelenmiştir. Çocukların; kendi odası haricinde ikinci bir oda, oyun odası ya da odanın ortasını koşturmak için uygun hale getirme gibi talepleri olduğu görülmektedir. Kendilerine “özel alan” oluşturarak, yetişkin müdahalesinden uzak vakit geçirme ve oyun oynama isteği, çocukların mahremiyet ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Oyuncakları ile evi dağıttıklarında yetişkinlerden alacakları uyarı korkusu olmadan, özgürce oynayabilecekleri, koşabilecekleri bir alan talep etmelerinin, temelde çocuğun bağımsız olma ihtiyacından kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Yaşam alanının genişliği ile ilgili yorum yapmayan çocuklar ise, odasındaki eşyaların yerini kendi isteğine göre değiştirmeyi talep etmiştir. Çocukların fiziksel çevrelerinde bulunan eşyaların yerlerini değiştirmek ve kendi ihtiyaçlarına göre farklı işlevlerde, farklı konumlarda kullanmak istemeleri, çevrelerini manipüle etme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Çocukların odada devinim yaratarak yenilik arayışı içinde oldukları söylenebilir.

Yaşam alanlarına ait yaratıcı, pratik ve aynı zamanda ortak kavramlar çerçevesinde gelişen fikirlerin ön plana çıkanları şöyledir:

- İsteklerini anında yerine getiren yardımcı teknolojik bir yapısal eleman (düğme, buton vb.), (erişilebilirlik-esneklik)
- Odalarının duvarına katlanabilen yatak ve çekmece (istendiğinde geniş bir oyun alanına sahip olabilmek için), (esneklik-çevreyi manipüle etmek)
- Oda içinde özel bir oyun nişine açılan gizli geçitler (mekân çeşitliliği- esneklik mahremiyet)
- Odanın giriş kapısına ve şahsi tüm eşyalara konulan dijital şifreler (mahremiyet-bağımsızlık)

Görüşme yapılan çocukların odalarının evleri içindeki konumu ve ev ile genel ilişkisi bağlamında verdikleri cevaplar bağımsızlık, çevreyi manipüle etmek, mahremiyet ve sosyallik kavramları çerçevesinde ortaklıklar içermektedir (Çizelge 1).

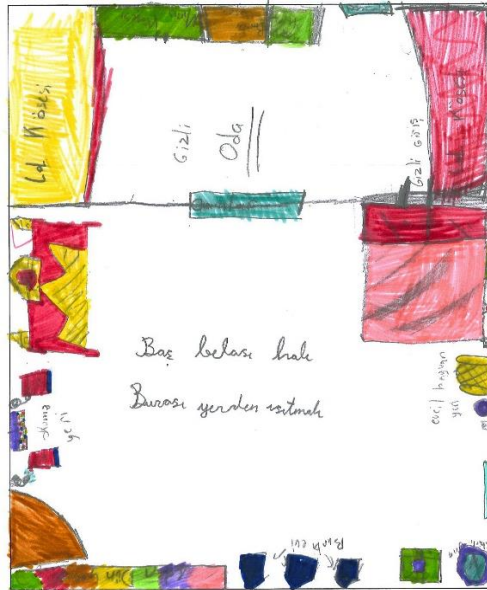
Çizelge 1. Çocukların tercihleri ve kavramlar ilişkisi

çocuk	BAĞIMSIZLIK	ÇEVREYİ MANİPÜLE ETMEK	MAHREMİYET	SOSYALLİK
A	✓	✓		
B	✓		✓	
C		✓	✓	
D	✓		✓	✓
E	✓		✓	
F	✓		✓	✓
G	✓			

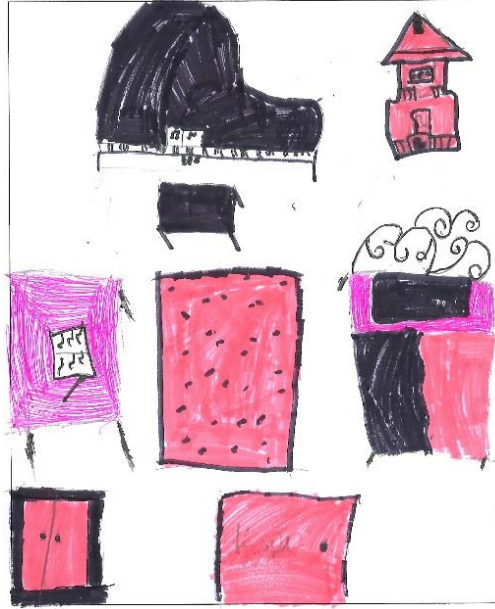
Şekil 1. Çocuk A'nın "Odanda neleri değiştirmek isterdin?" sorusu için yaptığı resim

'Çocuk A' ilk resimde yatağını istenildiği zaman duvara kaldırılabilir olarak resmetmiştir (Şekil 1). "Duvarda yatak olsun" sözlü ifadesiyle de resmini desteklemiştir. Aynı şekilde çekmeceleri de odanın içinde boşluk oluşturacak şekilde duvara gömülü, kullanmak gerektiğinde duvardan çıkacak şekilde çizmiştir. Yine "duvarda çekmece olsun" ifadesi ile bu isteğini sözlü belirtmiştir. Çocuk A, odasında koşmasını engelleyen eşyaları istediği zaman mekândan kaldırıp, alanı oyun oynamak için özgürce kullanabileceğini hayal etmiştir. Burada A'nın odasında fiziksel anlamda bir bağımsızlık talep ettiği görülmektedir. İç mekânda fonksiyonların esnek olması ile hem kendisine aktivite için yeterli alan kalacak hem de oyuna katılım ile çocukta merak duygusu teşvik edilecektir.

Şekil 2. Çocuk B'nin "Odanda neleri değiştirmek isterdin?" sorusu için yaptığı resim

'Çocuk B' yatağının arkasında, yalnızca kendisinin bildiği, oyuncak dolu ayrı bir "gizli oda" hayal etmektedir. Bu cevap ile ilgili yaptığı resimde yatağın baş hizasında odayı yatayda bölen bir çizgi yani duvar görülmektedir (Şekil 2). Çocuk B, kendisi haricinde herkesin odanın bu duvar ile sonlandığını düşünmesini istemiştir. Yatağın arkasından bir gizli giriş yazısı ile bu gizli odaya geçiş vererek bağımsızlık ve mahremiyet kavramına vurgu yapmıştır.

Şekil 3. Çocuk C'nin "Odanda neleri değiştirmek isterdin?" sorusu için yaptığı resim

'Çocuk C' odasında piyano, kutu oyunları, dolap ve yatağını değiştirmek istediğini belirtmiştir (Şekil 3). C'nin mevcut odalarını incelediğimizde, bu değişim isteğinin bir açıdan mobilyaların renk ve biçim üzerinden değişmesi olduğunu, diğer açıdan mobilyaların yerlerinin değişmesi isteği olduğunu görmekteyiz. İki odaya sahip bu çocuk alan genişliği ihtiyacından ziyade, odasında bulunan eşyaların devinimi ve formu üzerinden değişim ve yenilik talep etmektedir. Çocuğun yenilik ve değişim talebi, çocukların çevresini aktif olarak manipüle etme ihtiyacının bir göstergesidir. Çocukların gelişim dönemlerinde yeni bir şeylere ulaşma isteği ve kararsızlıklarını sürdürmeleri yaratıcılık gelişimleri açısından önemlidir.

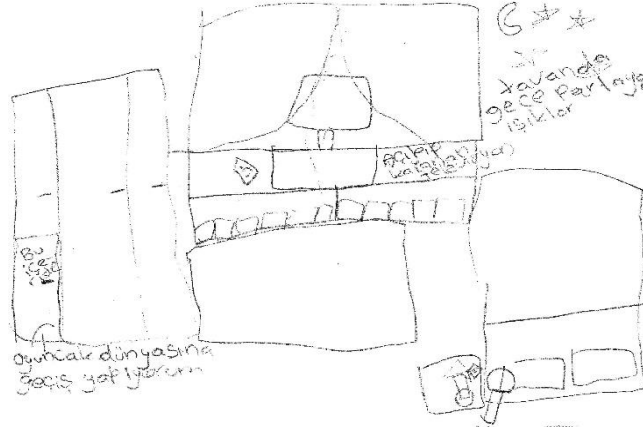

Şekil 4. Çocuk D'nin "Odanda neleri değiştirmek isterdin?" sorusu için yaptığı resim

'Çocuk D' genelde salonda vakit geçirdiğini çünkü burada ailesiyle birlikte olmaktan keyif aldığını belirtmiştir. Burada çocuk D'nin salonda vakit geçirme isteğinin ailesi ile olan iletişimi ve sosyalleşme ile ilgili olduğunu görmekteyiz. Mekânın sadece üç boyutlu bir kavram olmadığı kabulünden hareketle; çocukların belli bir yaşa kadar mekan ile kurduğu ilişkilerin

fiziksel, zihinsel, psikolojik gelişim ihtiyaçları bağlamında irdelenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. D'nin diğer çocuk resimlerinden farklı olarak, yatağın ve bu yatağa ulaşan merdivenin renklerini sıralı bir düzende ritmik, hiçbir boş yer kalmadan, bastırarak ve simetrik boyadığını görmekteyiz (Şekil 4). Bu boyama şekli ile D'nin iç disiplini sahip, kurallı bir çocuk olduğunu söyleyebiliriz. D kitaplarını bir yere koymak istemediğini, kitapların havada kalmasını istediğini belirtmiştir. Resmin ana duygusuna baktığımızda çalışma masası hariç iç mekân donatılarının zemin ile temasının olmaması, tavanda özgürce sallanan yatak ve kitap hayali, kontrollü bir çocuğun bağımsızlık isteğinin göstergesi olabilir.

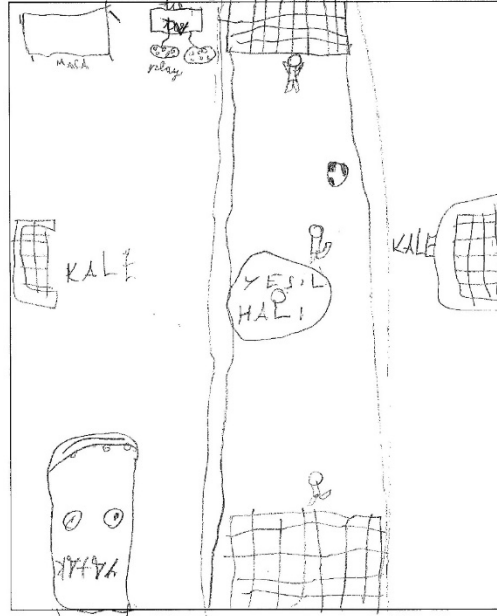
Şekil 5. Çocuk E'nin "Odanda neleri değiştirmek isterdin?" sorusu için yaptığı resim

'Çocuk E' dolap üzerindeki oyuncaklarına ulaşmak için masanın üzerine çıktığını belirten E, oyuncakları için ayrı bir oda hayal etmektedir. Bu isteğini "Odanın içine oda istiyorum." şeklinde ifade etmiştir. Oyuncaklarını buraya koymak ve burada oynamak istemektedir. Çocuk E çizdiği resimde, oyuncak odasına dolabının içinden geçiş yapmıştır (Şekil 5). Çocuk E, bütün oyuncaklarının bir arada olduğu, özgürce oyun oynayabileceği odasının haricinde başka bir oyun odası hayal etmiştir. Burada E'nin uyuduğu, çalıştığı oda haricinde farklı bir mekân talebi olduğu görülmektedir. Çocuk E, pencere önüne çizdiği televizyonun, istenildiği zaman üzerine konulan mobilyanın içine girip çıkabilen bir televizyon olmasını istemiştir. Televizyonu kullanmadığı zamanlarda mekânda gizlemek istemiştir. Burada E'nin televizyon üzerinde kontrol sahibi olmak istemesinin nedeni fiziksel çevresini ihtiyaçlarına ve günlük kullanımına göre değiştirmek istemesidir. Çocuğun en temelde çevresini manipüle etme ihtiyacı söz konusudur.

Şekil 6. Çocuk F'nin "Odanda neleri değiştirmek isterdin?" sorusu için yaptığı resim

'Çocuk F' evini geniş olarak tanımlamaktadır ancak odasının genişliğini "bazen" geniş olarak tanımlamıştır. Odasını "bazen" büyük olarak ifade etmesinin sebebinin ise odasına gelen arkadaş sayısı ile alakalı olduğunu belirtmiştir. Son soruya verdiği cevapta ise birçok eşyanın yerlerini değiştirmek istediğini, çünkü o zaman odasının "daha geniş" olacağını ifade etmiştir. F'nin odasının kullanım amacı ve kullanıcı sayısına göre değişebilir ve genişleyebilir olmasını talep ettiği görülmektedir. Bu noktada esnek donatılar ve hareketli duvar panelleri ile tasarlanacak bir odanın F'nin sosyallik ihtiyacına cevap vereceği düşünülmektedir. Böylece günlük kullanımda çok fazla alan genişliği gerektirmeyen oda, F'nin arkadaşları geldiğinde amaca yönelik olarak genişleyerek oyun oynamalarına fırsat verecektir. Çocuk F anketin son sorusu için yaptığı resimde, sözel olarak "şifreli, süpersonik oda" diye tanımladığı odasındaki dolap, çekmece gibi bütün eşyalara kilit çizmiş ve yazılı olarak ifade etmiştir (Şekil 6). "En zor" diye belirttiği kilidi oda kapısı için çizmiştir. Kimsenin izinsiz odasına girip, eşyalarına dokunamayacağını sözel olarak ifade etmiştir. F'nin her şeye kilit ve şifre koyması ile balkonun yerini değiştirme sebebi arasında ortak olan ihtiyaç "mahremiyet" ihtiyacıdır.

Şekil 7. Çocuk G'nin "Odanda neleri değiştirmek isterdin?" sorusu için yaptığı resim

'Çocuk G' odasının "küçük" ve evinin yeterince büyük olmadığını belirtmiş, en çok salonda vakit geçirdiğini ifade etmiştir. Yatak, çalışma masası ve bilgisayar masasını sayfanın kenarlarına ve küçük boyutta çizmiş, kâğıdın merkezine büyük bir futbol oyun alanı çizmiştir (Şekil 7). Çocuk G'nin evini küçük olarak tanımlaması, salonda vakit geçirmesi ve odasında büyük bir futbol alanı çizimi arasında paralel bir duygu olarak alan ihtiyacı ve dolayısı ile bağımsızlık ihtiyacı olabilir. Hiçbir şey değiştirmek istemediğini belirten G'nin en temel ihtiyacının, özgürce oyun oynayabileceği alan ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

5. DEĞERLENDİRME

Çocuklar fiziksel gelişim özellikleri sebebiyle "yetişkinlerden daha küçük" olarak değerlendirilirken, zihinsel ve bilişsel özellikleri ile "yetişkinlerden farklı" olarak değerlendirilmesi gereken bir yapıya sahiptir. Günümüz sosyolojisinde "ayrı bir sosyal kategori" olarak tanımlanan çocukların, duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimleri de yetişkinlerden farklıdır.

Günümüzde yoğun kentleşme ve araç yoğunluğuna bağlı olarak yeşil alan ve dolayısıyla oyun alanlarının azalması konusu hala konuşulan ve araştırılan bir konudur. Yetişkinlerin konut otobiyografilerini inceleyen çalışmalarda (Öymen ve Gökmen, 2009) eskiden çocukluğun daha fazla dış mekânda geçtiği görülmektedir. Bugün bu oran teknolojinin de etkisi ile azalmış, çocuklar daha fazla iç mekânda vakit geçirmeye başlamıştır. Ayrıca günümüz modern konutunda, çocuğun fiziksel olarak küçük olması sebebiyle, konutun en küçük odası çocuğa ayrılmaktadır. Fakat çocuk fiziksel ve zihinsel olarak geliştikçe ihtiyaçları değişmektedir. Konut mekânları çocuğun taleplerine ve gelişimsel ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir. Çünkü çocukların gelişimlerine destek olabilen fiziki ortamların, çocukların dünyayı keşfetmeleri ve gelişimlerini tamamlayabilmeleri açısından önemli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada çocuğun ilk yaşam alanı olan konuta odaklanılmıştır. Çocukların fiziksel çevreleri ile ilk ilişki kurduğu mekânın konut olmasından hareketle, çocuğun iç mekândaki gelişimsel ihtiyaçları araştırılmıştır.

Literatür desteği ve alan çalışmasında yapılan çıkarımlar ile çocukların gün içerisinde odasında özgürce koşmak, arkadaşları ile etrafı dağıtmak, oyuncaklarını tek bir odada toplamak ve orada özgürce oynamak, bazen yalnız kalmak gibi talepleri vardır. Bu durum çocukların iç mekânda “bağımsızlık, çevreyi manipüle etme, mahremiyet ve sosyallik” ihtiyaçlarının olduğunu göstermektedir. Bu ihtiyaçlar, çocukların taleplerinin büyümelerine paralel olarak sürekli değişim göstermesi sebebi ile değişebilen, dönüşebilen, farklı işlevlere adapte edilebilen esnek mimari çözümler ile karşılanabilir. Diğer yandan, çocuklar konutta esneklik ilkesi ile tasarlanmış donatılarla, fiziksel ortamını kullanım amacına göre değiştirip dönüştürerek gelişimsel ihtiyaçlarını karşılarken, kendi kararlarını alıp bağımsızlığını yaşayarak mekâna katılım hakkını da elde etmiş olacaktır.

Kullanım türüne göre odaların büyüklüklerinin değişebilmesi, iç mekân donatılarının esnek çözümler ile değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesi ile yetişkinlerin çocuk dünyaya getirme sebebi ile evlerinden, mahallelerinden taşınma oranının azalacağı öngörülmektedir. Bu durum çocukların dünyaya geldikleri mahallede büyümesi sebebi ile aidiyet duygularını ve kentlerine sahip çıkma bilincini de kuvvetlendirecektir.

Çocuk ve mimarlık alanında mimarlığın psikoloji, sosyoloji, eğitim ve tıp gibi diğer disiplinler ile kolektif çalışmalarına ihtiyaç vardır. Çünkü çocukların yaşam alanlarında “birey” bilinci ile yetişmesi, sağlıklı anılara sahip olup bunu bir sonraki kuşağa aktarabilmesi fiziksel çevre ile desteklenmesi gereken bir konudur. Bu fiziksel çevre çemberi çocuğun odasından başlayarak, konut, mahalle, okul ve kent olarak genişlerken “tasarımda esneklik” insan odaklı tasarımın yaşam-boyu sürdürülebilir olmasında ayrıcalıklı önem taşır.

Bilgilendirme / Teşekkür

Makalede kullanılan tüm görseller aksi belirtilmediği sürece belirtilen yılda yazarlar tarafından üretilmiştir. Bu çalışmada Merve Çakmakçı tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde, Doç. Dr. Selin Yıldız danışmanlığında tamamlanmış olan “Konutta Esneklik Kavramının Çocuk ve Mekân İlişkisi Üzerinden İncelenmesi” adlı yüksek tezi kapsamında elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Tez çalışmasında desteğini esirgemeyen sevgili hocalarımız Prof. Dr. Çiğdem Polatoğlu, Doç. Dr. Hikmet Sivri Gökmen ve Doç. Dr. Emine Köseoğlu'na minnettarız.

Aksi belirtilmediği takdirde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazarlar tarafından, belirtilen tarihte üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Araştırmanın başlangıç fikri Merve Çakmakçı ve Selin Yıldız tarafından tasarlanmış olup, araştırma metodolojisine birlikte karar verilmiştir. Veriler Merve Çakmakçı tarafından derlenip tanzim edilmiş ve tez çalışması haline getirilmiştir. Makale bu tez çalışmasından türetilmiş olup, bölüm içerikleri Merve Çakmakçı ve Selin Yıldız tarafından birlikte karar verilerek son haline getirilmiştir.

KAYNAKLAR

Kitap

HART, A. R., 2016. *Çocukların katılımı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

MILLER, S. and SCHLITT, J. K., 1985. *Interior space design concepts for personal needs*. Connecticut: Praeger Publishers.

ÖZSERVET, Y. ve KÜÇÜK, E., 2015. *Çocukların şehrin üzerine*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.

YAVUZER, H., 2016. *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş. Basım Tesisleri.

Dergide makale

AZERİ, A. R. K., PARVIZI, R., KHALEGHI, S. J. ve HOSSEINI, S. B., 2015. Effective design principles in promotion of children's creativity in residential spaces. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 202, s. 31-46.

BARRE, F., 1984. Çocuk ve mekan ya da yitirilmiş kent. Çev: M. GÜVENÇ, *Mimarlık Dergisi*. 207, s. 14-17.

GREEN, C. J., 2011. A place of my own: exploring the special places of preschool children in the home environment. *Children, Youth and Environments*. 21 (2), s. 118-144.

FAIZI, M., AZARI, A. K. and MALEKI, S. N., 2011. Design principles of residential spaces to promote children's creativity. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 35, s. 468-474.

KYTТА, M., 2004. The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*. 24 (2), s. 179-198.

LEUPEN, B., 2006. Polyvalence, a concept for the sustainable dwelling. *Nordic Journal of Architectural Research*. 19 (3), s. 23-31.

MILLER, S., 1986. Designing the home for children: a need-based approach. *Children's Environments Quarterly*. 3 (1), s. 55-67.

ÖYMEN, Ö. N. ve GÖKMEN, P. G., 2009. Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi. *İtüdergisi/a*. 8 (2), s. 145-155.

- RAVIZ, S. R. H., ETEGHAD, A. N., GUARDIOLA, E. U. and AIRA, A. A., 2015. Flexible housing: the role of spatial organization in achieving functional efficiency. *International Journal of Architectural Research*. 9 (2), s. 65-76.
- SCHNEIDER, T. and TILL, J., 2006. Flexible housing: opportunities and limits. *Architectural Research Quarterly*. 9 (2), s. 157-166.
- TAŞÇI, G. B. ve GÖKMEN, H., 2015. Türkiye’de yapılan çocuk ve mimarlık çalışmalarının literatür eşliğinde değerlendirilmesi. *Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi*. 381, s. 65-68.
- ZINN, H., 1980. The influence of home environments on the socialization of children. *Athens Center of Ekistics*. 47 (281), s. 98-102.

İnternet kaynağı

- SİYEZ, D., 2010. *Jean Piaget’in bilişsel gelişim kuramı* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://kisi.deu.edu.tr/didem.siyez/jean%20piaget.html> [Erişim tarihi 28 Şubat 2018].

Tez

- ALTINOK, H. Z., 2007. *Belirsizlikten doğan esneklik kavramının konut iç mekan ve donatı elemanları tasarımına etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- ÇAKMAKÇI, M., 2019. *Konutta esneklik kavramının çocuk ve mekan ilişkisi üzerinden incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- DİKEÇ, I., 2013. *Küçük konutların iç mekan tasarımında işlevsellik bağlamında esneklik: Nef Flats Levent 163 örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- GÜCESAN, M., 2014. *Esneklik kavramının konutlarda irdelenmesi ve İstanbul metropolünden seçilen örnekler üzerinden karşılaştırmalı analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- KIZMAZ, K. C., 2015. *Sosyal konutlardaki esneklik kavramına ‘güncel’ yaklaşımlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi.
- UZEL, N., 2001. *Esnek ve adapte olabilir konutlar için değerlendirme rehberi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Biyografiler

Merve ÇAKMAKÇI

Trakya Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden mezun olduktan sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Programı’nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Yüksek Lisans süresince özel sektörde birçok alanda mesleki deneyimlerine devam etmiştir. Şu anda Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde kısmi zamanlı olarak akademik hayatını sürdürmektedir.

Selin YILDIZ

Doç. Dr. Selin Yıldız, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde 2005 yılından beri görevini sürdürmektedir. Lisans, yüksek lisans ve doktorasını yine aynı kurumda tamamlayan Yıldız’ın, turizm, erişilebilirlik ve evrensel tasarım konularında araştırma projeleri ve yayınları mevcuttur. “Türkiye’de Turizm Tesislerinde Evrensel Tasarım İlkeleri Üzerine Bilgi Geliştirilmesi, İstanbul Örneğinde İrdeleme” başlıklı doktora tezi 2014 yılında ulusal bir kongrede "Doktora Tezi Teşvik Ödülü" almıştır. Mimarlık eğitimi ve sanat arakesitinde yer alan konular hakkında çeşitli atölye deneyimlerini yayına aktarmıştır. Kurumunda lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde zorunlu ve seçmeli dersler yürütmektedir.